

СПІЛЬНА ПОЛІТИКА ЄС ЩОДО ОСВОЄННЯ КОСМОСУ: ПРОБЛЕМИ ІМПЛЕМЕНТАЦІЇ

EU COMMON POLICY ON SPACE EXPLORATION: IMPLEMENTATION ISSUES

Івасечко О.Я.,

*кандидат політичних наук,
доцент кафедри політології та міжнародних відносин
Національного університету «Львівська політехніка»*

Іванишин Х.І.,

*студентка I курсу магістратури факультету міжнародних відносин
Національного університету «Львівська політехніка»*

У статті розглянуто особливості та проблеми імплементації спільної політики ЄС щодо освоєння космосу. Виокремлено п'ять етапів становлення політики офіційного Брюсселю в космічній галузі впродовж 1950 – 2021 років. Доведено, що її еволюція відбулась від появи перших космічних програм до затвердження космічної політики. Відтак, трактування «спільної політики ЄС щодо освоєння космосу» через правовий та управлінський підходи визначило, що це горизонтальний тип політики, який реалізується ЄС, ЄКА та їх державами.

Розглянуто, що ЄКА наділене виконавчими та консультативними повноваженнями, що стосуються космічних програм офіційного Брюсселю: «Copernicus», «Galileo», «GOVSATCOM» та інші. Відповідно, ці масштабні космічні програми ЄС надали потужну підтримку освоєнню космосу як горизонтального інструменту ЄС на підтримку широкого спектру інших політик.

Проаналізовано моделі дослідження космосу (Франції та Німеччини), що включають ефективні закони, космічні програми ЄС та ЄКА, внутрішні космічні активи, стратегії національної космічної безпеки та оборони.

Зазначено, що виклики конкуренції промисловості та безпеки космічного простору загрожують статусу ЄС у космосі. Аргументовано, що майбутня космічна політика у Європі потребуватиме у провадженні двох спеціальних галузевих політик: політики космічної безпеки та політики космічної промисловості.

Репрезентовано сценарії «Статусу-кво», «ЄС як держави учасника ЄКА» та «ЄКА як постійної агенції ЄС», а також сценарії «Малої та Великої Європи». З'ясовано, що сучасна концепція космічної політики ЄС та ЄКА в рамках дослідження «Space2020» є відображенням сценарію «Малої Європи», що характеризується зростанням стратегічної конкуренції в комерційній, політичній та безпековій сферах.

Подано прогноз, що до 2030 року існує необхідність у «побудові стовпа ЄС» та реалізації «ЄКА як постійної агенції ЄС», що стане рушієм прогресу у європейській космічній політиці.

Ключові слова: спільна політика ЄС, Європейське космічне агентство, космічна програма, моделі дослідження космосу, загрози та виклики, перспективи політики ЄС щодо освоєння космосу.

The article considers the features and problems of implementing the EU's common space exploration policy. Five stages of the formation of Europe's policy in the space industry during 1950 – 2021 years are identified. It is proved that its evolution took place from the appearance of the first space programs to the approval of space policy. Consequently, the interpretation of the «EU common policy on space exploration» through legal and managerial approaches has determined that this is a horizontal type of policy implemented by the EU, ESA, and their states.

It is considered that ESA has executive and advisory powers related to the space programs of official Brussels: «Copernicus», «Galileo», «GOVSATCOM» and others. Accordingly, these large-scale EU space programs have provided strong support for space exploration as a horizontal EU tool in support of a wide range of other policies.

Models of space exploration (France and Germany) are analyzed, including effective laws, EU and ESA space programs, internal space assets, and National Space Security and Defense strategies.

It is emphasized that the challenges of industrial competition and space security threaten the EU's status in space. It is argued that the future space policy in Europe will require the implementation of two special industry policies: the Space Security Policy and the space industry policy.

The «status quo», «EU as an ESA member state» and «ESA as a permanent EU agency» scenarios are presented, as well as the «Small and Large Europe» scenarios. It was found out that the modern concept of space policy of the EU and ESA in the framework of the «Space 2020» study reflects the scenario of «Small Europe», characterized by an increase in strategic competition in the commercial, political, and security spheres.

It is predicted that by 2030 there will be a need to «build an EU pillar» and implement «ESA as a permanent EU agency», which will be the engine of progress in European Space Policy.

Key words: common EU policy, European Space Agency, space program, space exploration models, threats and challenges, prospects of EU space policy.

Постановка проблеми. Сьогодні в умовах лідерству Європейського Союзу в космосі існує зростання конкуренції з боку США, Індії, Китаю, Росії, Японії, що прямо загрожує автономії та цій спільної політики ЄС щодо освоєння кос-

мосу для налагодження ефективності механізму функціонування політики. Таким чином, дискурс про рівновагу між аспектами міжнародної політики, економічним зростанням і безпековим виміром космічної галузі, які беруть початок ще з 1950-х роках, призвели до усвідомлення того, що інновації космічної діяльності повинні відповідати викликам сьогодення з урахуванням потреб людей у майбутньому.

Космос є спільною справою в Європі вже понад 50 років. Перші структури співпраці між державами ЄС в 1960-х роках призвели до створення Європейського космічного агентства (ЄКА) в 1975 році. Згодом, в 1990-х роках Європейський Союз почав залучатися до цієї галузі, насамперед завдяки розробці космічних програм ЄС. Так, програми «Galileo» для супутникової навігації та «Copernicus» для спостереження за планетою Земля були впроваджені у спільній роботі з ЄКА.

Європейська космічна політика імплементується комплексно на рівні таких суб'єктів як Європейський Союз, Європейське космічне агентство та їх держави-члени. Ця різноманітність акторів, з одного боку, призводить до гнучкості, а, з іншого, до роздробленості та неефективності у таких сферах, як реалізація програм ЄС чи розвиток міжнародних відносин. Поява приватних суб'єктів на місцях та посилення безпеки та оборони, також кидають виклик поточному управлінню європейською космічною політикою.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Проблема імплементції спільної політики ЄС щодо освоєння космосу є темою динамічною та актуальною. Однак, вітчизняні дослідники у своїх наукових розвідках окреслили лише окремі аспекти європейської космічної політики. Тому для вивчення проблеми «Спільна політика ЄС щодо освоєння космосу: проблеми імплементції» пріоритетними джерелами інформації були праці зарубіжних вчених; публікації інформаційних агентств, періодичних видань; та нормативно-правова база Європейського Союзу.

Генезу європейської космічної політики репрезентували у своїх статтях такі зарубіжні вчені як В. Рейлон [26], Дж. Кріге [23], А. Руссо [23] та Л. Себеста [23]. Беручи до уваги, перспективи та можливості щодо Спільної політики ЄС в галузі освоєння космосу науковці А. Атцей [12], К. Пейнер [12], Д. Райт [12] займалися спільним вивченням цієї теми в рамках дослідження «Space 2020».

Серед вітчизняних вчених особливості імплементції політики Європейського Союзу розглядали А. Омельченко [4], Н. Боротканич [1], М. Псюк [5], Ю. Утко-Масляник [8], О. Федоров [9], О. Стельмах [7], Л. Сорока [6], Н. Юрковська [11].

Виділення невирішених раніше частин загальної проблеми. Космос є горизонтальною

політикою, оскільки космічні програми підтримують велику кількість інших політик (навколишнє середовище, транспорт, сільське господарство, рибальство тощо). Європейська політика щодо освоєння космосу досі керується в Комісії Генеральним директором з питань внутрішнього ринку, промисловості та підприємництва.

У 2013 році Європейський Парламент зазначив, що «Комісія ще не має горизонтального підходу з метою включення космічної політики та її цілей у різні сфери політики Союзу» [26, с. 34]. Для різних космічних програм ЄС були створені групи транскомісійних користувачів, щоб наголосити на потенційному використанні даних або послуг, що надаються програмою у різних сферах політики. Сучасна структура Комісії дозволила покращити міжвідомчі консультації щодо космічної стратегії 2016 року, яку контролювали два віце-президенти Комісії (Марош Шефчович та Юркі Катайнен). Проблема освоєння космосу також була включена в останні Повідомлення, прийняті Комісією щодо інших сфер політики [26, с. 34].

Попри те, що між ЄКА та ЄС зв'язки істотно посилились за останні роки, все ще існує низка перешкод, які на сьогодні стримували повну інтеграцію обох об'єднань. Відтак, це дослідження зосереджене на поступовій «гомогенізації» космічної політики відповідно до структури спільної політики ЄС.

Формування цілей статті (постановка завдання). Основним завданням статті є дослідити особливості та перспективи співпраці спільної політики Європейського Союзу щодо освоєння космосу, з'ясувати проблеми імплементції такої політики, а також репрезентувати потенційні сценарії розвитку спільної політики ЄС у сфері космосу.

Виклад основного матеріалу дослідження. Космічна сфера для ЄС є фрагментарною. Стратегії політики ЄС у сфері космосу реалізуються на багатьох рівнях. Європейська космічна політика базується на співпраці трьох рівнів суб'єктів, а саме: держав-членів Європейського Союзу, Європейського Союзу та Європейського космічного агентства (іноді ці відносини називають «космічним трикутником»). Держави-члени ЄС наділені більшими повноваженнями щодо прийняття рішень, оскільки вони визначають цілі та напрями космічної політики та фінансування на усіх рівнях [19]. Ключовим партнером ЄС для реалізації спільної політики в галузі освоєння космосу є Європейське космічне агентство (ЄКА), яке також є і загальним космічним агентством для низки європейських держав. ЄКА є самостійною структурою і не залежить від політики у цій сфері офіційного Брюсселю, попри те, що Європейська космічна політика 2007 року забезпечує основу для координації між двома організаціями та державами-членами ЄС, включаючи такі питання як безпека та обо-

рона, доступ до космічного простору, наука про космос та дослідження космосу.

Важливо, що після реформування та розширення ЄС за Лісабонським договором 2007 р., політика ЄС щодо освоєння космосу набула нового виміру і космічні питання в цій галузі стали вирішуватися в рамках міжурядових форм.

Голова Європейської Ради Шарль Мішель дотримується візії про те, що космос має безпосередній вплив, геополітичну мету – стратегічна автономія. «Європа вже є великим гравцем у космосі. Якщо ми хочемо бути сильнішими і впевненішими на глобальному рівні, ми також повинні бути сильнішими і в космосі» – зазначив європейський політик [2].

В свою чергу, Гюнтер Фергойген, німецький політик, колишній віце-президент Європейської Комісії та Уповноважений з питань підприємництва та промисловості, який відповідав за космічний портфель в рамках Комісії Ж.М. Баррозу, визначив, що «суть поточних зусиль у галузі космічної політики полягає у створенні континууму, де основний суспільний попит на космічні рішення буде формуватися ключовими політиками Союзу в таких сферах, як транспорт, навколишнє середовище та Спільна зовнішня політика та політика безпеки» [28].

Стратегічні наміри американського підприємства «Space X» свідчить про те, що космос вимагає швидких політичних рішень від держав-учасників політики щодо освоєння космосу для балансу інтересів у цій галузі [3]. Космічні технології – це лише інструменти для імплементації стратегічної політики [19].

Досліджуючи проблеми імплементації спільної політики ЄС щодо освоєння космосу, необхідним є висвітлення ключових етапів її становлення. Відтак, зарубіжні експерти виокремлюють п'ять етапів, а саме:

I-етап: 50-ті роки XX ст. – поява в Європі державних космічних програм.

II-етап: 60-ті XX ст. – створення європейських космічних інституцій («ELDO» 1962 року та «ESRO» 1964 року).

III-етап: 70-ті роки – заснування Європейського космічного агентства (внаслідок злиття «ESRO» та «ELDO») в 1975 році та оновлення космічної політики Європи.

IV-етап: 90-ті роки XX ст. – утвердження європейської космічної стратегії та розробка правової бази для співпраці між ЄС та ЄКА.

V-етап: від 90-их років XX ст. до сьогодні – «Нова концепція політики ЄС щодо освоєння космосу»: затвердження космічної політики в документах ЄС (Лісабонський договір 2007 року) та створення структури її управління. Так, під час перших (I-III-х) етапів європейська космічна політика спиралася на так звану «лінійну модель

інновацій», де існував загальний принцип, згідно з яким уряди повинні інвестувати в дослідження через відсутність стимулів з боку приватного сектору з метою підтримки статусу світового лідерства. Вчені вважають, що дотепер космос визначався як закритий сектор, що розвивається ізольовано від інших секторів. Тому сучасна політика космічних досліджень (V-го етапу) повинна виправити це припущення та забезпечити відкритість космічної діяльності.

В цьому контексті можна визначити, що космічна галузь не мала політичної програми і формувалася лише як наука з моменту заснування ЄС. Згодом, прийняття Лісабонського договору в 2007 році ознаменувало початок реформування структури Європейського Союзу та формування нового виду політики – спільної політики. Таким чином, спільна політика ЄС щодо освоєння космосу – це горизонтальна спільна політика. Як наслідок, Європейська космічна політика була оновлена в 2007 році, розділивши ролі, функції та повноваження між ЄКА (сектор висхідного потоку) і ЄС (сектор низхідного потоку) [14].

Цілі спільної політики ЄС щодо освоєння космосу полягають в наступному:

1. визначати пріоритети та вимоги до космічних систем;
2. розвивати та посилювати політичну волю та попит серед користувачів;
3. гарантувати доступність та безперервність послуг, що підтримують політику Європейського Союзу шляхом фінансування відповідної науково-дослідної та науково-конструкторської діяльності;
4. забезпечити інтеграцію космічних систем із відповідними системами для сприяння розвитку користувацьких сервісних програм, що підтримують політику ЄС;
5. створити оптимальне управлінське середовище для інновацій;
6. сприяти координації європейської позиції у міжнародному співробітництві [15].

З метою розуміння ролі Європейського космічного агентства (ЄКА), на наш погляд, доцільно репрезентувати його цілі:

1. підтримувати технічну специфікацію космічного сегменту космічних прикладних програм, враховуючи особливості вимог ЄС;
2. створювати та просувати космічні технології, зокрема в галузі доступу до космосу, науки та досліджень;
3. досягати досконалості наукових досліджень у космосі та з космосу;
4. консультувати Європейський Союз щодо вимог космічного сегмента для підтримки доступності та безперервності послуг;
5. впроваджувати міжнародну співпрацю в рамках програм, очолюваних Європейським космічним агентством [15].

ЄКА часто зображають як одне із найважливіших досягнень співпраці європейських країн в науково-технічній галузі. Як міжурядова організація з 22 державами-членами та 7 членами співпраці, ЄКА відіграє важливу роль у розробці та реалізації європейської космічної політики. Вона відповідає за координацію та використання можливостей національних галузей [23].

Європейське космічне агентство засноване як міжнародна організація з правосуб'єктністю [16, с. 41]. Його основна мета – дослідити космос з метою «швидкого інтегрування європейських національних космічних програм в єдину європейську космічну програму наскільки це можливо» [16; 23]. Є десять держав-членів-засновниць Європейського космічного агентства серед яких: Італія, Великобританія, Німеччина, Швеція, Франція, Іспанія, Бельгія, Нідерланди, Данія, Швейцарія. Ключовою метою цих держав було «підвищення продуктивності спільних європейських космічних зусиль шляхом ефективного використання ресурсів, котрі в даний час присвячені космосу та визначені європейської космічною програмою виключно в мирних цілях». Таким чином, кінцевою метою Агентства, як зазначено у Статті 2 Конвенції, було, в такий спосіб, «забезпечувати та сприяти виключно мирним цілям у співпраці між європейськими державами в галузі космічних досліджень та технологій; та їх космічного застосування» [16]. Важливо зазначити, що не всі держави-члени ЄС є членами ЄКА, і не всі держави-члени ЄКА є членами ЄС. Більше того, ЄКА є цілком незалежною організацією стосовно Європейського Союзу. Тим не менше, ЄКА має все тісніші зв'язки з ЄС. Таким чином, фінансування, яке отримує Європейське космічне агентство від Європейського Союзу, складає близько 20% бюджету ЄКА, що визначає ЄС як актора з найбільшим членським внеском в бюджет Європейського космічного агентства [27].

Сильними сторонами ЄКА є її гнучкість, яка впливає з балансу між обов'язковою та факультативною діяльністю, що складає переважну більшість космічних інвестицій держав-учасниць. Згодом відсоток коштів, вкладених країною в поточну програму, перерозподіляється між сферами діяльності, що перебувають під її юрисдикцією, за допомогою механізму «справедливої віддачі», реалізація яких здійснюється в процесі постійного вдосконалення. Поєднання цього принципу промислової політики та факультативних програм забезпечило стабільні державні інвестиції в космос протягом останніх трьох десятиліть [19, с. 12]. Однак, стверджується, що як і «ESRO» та «ELDO», Європейське космічне агентство не має реальної спроможності проводити космічну політику. Такий факт зафіксовано ще в Першому

Повідомленні Європейської Комісії про космос в 1988 році [18].

Відповідно до напрямів діяльності ЄС у космічній галузі, Європейська Комісія 6 червня 2018 року репрезентувала нову космічну програму на період 2021 – 2027 років [25]. Ця програма спрямована на забезпечення постійних інвестицій Європейського Союзу, підтримку конкурентоспроможності, сприяння науково-технічному прогресу та інноваційному потенціалу в космічну галузь. Так, космічна програма 2021 – 2027 років об'єднує існуючу інфраструктуру та послуги, що виконуватимуть такі функції, як-от:

- захист безперервності та розвитку «Galileo» та «EGNOS» – глобальних та регіональних супутникових навігаційних систем ЄС, а також програми «Copernicus» як вільної та відкритої програми спостереження за Землею;

- розробка нових елементів безпеки, таких як автономність космічної та ситуаційної обізнаності «SSA» та нового урядового супутникового зв'язку «GOVSATCOM», які сприятимуть безпечному супутниковому зв'язку для коригування космічних небезпек;

- просування розвитку потужної та інноваційної космічної галузі шляхом покращення доступу для стартапів та малих й середніх підприємств щодо ризикових фінансів,

- підтримка автономного доступу ЄС до космосу, наприклад, шляхом координації попиту ЄС на послуги запуску та інвестиції в інноваційні технології, до прикладу, багаторазових пускових установок [29].

16 грудня 2020 року Європейський Парламент та Рада досягли тимчасової політичної згоди щодо Регламенту, який затвердив космічну програму ЄС на 2021 – 2027 роки. Відомо, що фінансовий пакет космічної програми на 2021 – 2027 роки передбачає 14,8 млрд. євро в поточних цінах та розподіляється в такий спосіб: для «Copernicus» – 5,4 млрд. євро; для «SSA» та «GOVSATCOM» – 442 млн. євро; для «Galileo» та «EGNOS» – 9 млрд. євро. Також, варто зазначити, що Європейський Союз фінансує космічні дослідження за рамковою програмою «Horizon 2020». Профінансовані проекти використовують космічні дані для додатків щодо спостереження за планетою Земля [29].

Тоді як, Регламент програми «Horizon 2020» окреслив чотири пріоритетні сфери дій:

1. конкурентоспроможність, незалежність та розвиток у європейському космічному секторі;
2. досягнення космічних технологій;
3. експлуатація космічних даних;
4. дослідження на підтримку міжнародних космічних партнерств [21]. Відтак, бюджет космічних досліджень становив близько 1,4 млрд. євро [21]. В свою чергу, нова ініціатива «GOVSATCOM» забезпечить надійні, захищені та економічно

ефективні послуги супутникового зв'язку для Європейського Союзу та його органів влади, які керують критично важливими місіями та інфраструктурою безпеки [20].

Так, за останні 40 років ЄКА стала лідером у просуванні та посиленні співпраці Європи в космічному секторі. Внаслідок чого, 26 жовтня 2016 року відбулося оголошення «Спільних поглядів та цілей для майбутнього Європи в космосі» в рамках консолідації ЄС та ЄКА. Однак, усе-таки існують різні стратегії держав-членів ЄС та ЄКА, які не зважаючи на загальну основу не збігаються [22]. Так, в червні 2018 року у пропозиціях щодо створення Космічної програми ЄС Франція та Німеччина висловила цілком різні позиції, а саме: в той час як Франція схилилася до космічних відносин через політичні мотиви, Німеччина ж, навпаки відстоювала свій економічний інтерес в цих відносинах. Незважаючи на таку невідповідність поглядів між різними суб'єктами спільної космічної політики ЄС, стосунки держав-членів ЄС та ЄКА з роками зміцнювалися [25]. Їх щільна мережа космічних компаній та підприємств робить вагомий внесок у розвиток космічної індустрії. Примітно, що Німеччина та Франція є членами як ЄС так і ЄКА, а це і стало перевагою для вибору серед моделей провадження політики щодо освоєння космосу. Проте, неминуче, що нова структура космічного управління цих держав за участі приватних акторів призводить до їх втручання у політику один одного. Тому, як наслідок, держави Європейського Союзу, у новій програмі державної космічної політики виділяють для себе такі два пріоритети: забезпечення ізоляції від зовнішнього тиску та прагнення до розвитку внутрішнього потенціалу. Так, Франція для вирішення поточних питань безпеки космічної інфраструктури створила орган управління космічної оборони та розробила стратегію космічної безпеки. Важливо, що Франція та Німеччина стали взірцем у провадженні космічної політики для інших держав-членів ЄС. Як результат, Італія, також йде шляхом змін та реформування. В 2019 році вона затвердила космічну програму стратегічних завдань щодо своєї оборони у космосі.

Однак, незважаючи на багатообіцяючі кроки, в процесі імплементації спільної політики ЄС щодо освоєння космосу все ще існує низка проблем. *Перша проблема* полягає в необхідності погодити інституційну основу для співпраці між ключовими суб'єктами спільної політики щодо освоєння космосу, а саме: ЄКА та ЄС. Це загальний політичний імператив, про який регулярно наголошується в програмних документах ЄС. Разом з тим, це також актуально і для космічної торгівлі, зокрема для гармонізації правил закупівель. Дві флагманські програми, «Galileo» і «GMES»,

постраждали від відсутності такої інституційної основи, і є необхідність розробки єдиної моделі співпраці між ЄС і ЄКА з метою уникнення переговорів щодо кожної нової програми [26, с. 10].

Друга проблема – необхідність узгодження комерційних та політичних аспектів щодо спільної політики ЄС в освоєнні космосу. Таким чином, космічні ініціативи повинні фінансуватися за рахунок державних коштів. Аналогічно, незалежний доступ до космосу є стратегічною необхідністю для офіційного Брюсселю і повинен підтримуватися за рахунок інституційного фінансування. Фокусуючи увагу на «секторі апстріму», то, варто зауважити, що в 2020 році відбулось обговорення в рамках ЄС про майбутнє європейських космічних програм, що чітко вказує на те, що, незважаючи на необхідність інституційної підтримки Європейського космічного сектора, існує необхідність у інтеграції програм в одну, що в такий спосіб знизить витрати бюджету [10].

Третя і ще одна проблема стосується космічного законодавства і нормативних актів для комерційної космічної діяльності. Дійсно, космічне законодавство може сприяти або підвищенню, або усуненню ринкових бар'єрів [17].

На основі спостережень тенденцій космічної галузі можна визначити основні виклики та їх причини для офіційного Брюсселю у космосі:

- зростання конкуренції в космічній галузі через появу нових учасників;
- тиск з боку лідерів космосу (США, Росії та Японії) – гонка космічних озброєнь;
- зростаючі загрози європейській космічній інфраструктурі – атаки з боку конкурентів (кібератаки);
- залежність від технологічних досягнень конкурентів – відсутність програми безпеки.

Однак Регламент ЄС щодо Космічної програми та результати зустрічі Ради міністрів ЄКА Space19+ фіксує готовність європейських зацікавлених сторін йти шляхом до таких важливих організаційних цілей, як-от:

- активізувати інтеграцію питань та проблем пов'язаних з освоєнням космосу в європейське суспільство та економіку;
- сприяти конкурентоспроможності європейського космічного сектору на глобальному рівні;
- забезпечити європейську автономію та використання космосу в безпечному середовищі своєї інфраструктури, уникаючи кібератак [17, с. 1].

Починаючи із засідання міністрів у м. Неаполі (Італія) в 2012 році, ЄКА та ЄС розпочали активну дискусію щодо можливого розвитку їх відносин. Традиційно експерти виокремлюють такі сценарії/траєкторії можливого розвитку у спільній політиці ЄС щодо освоєння космосу.

Перший сценарій – це статус-кво. У такий спосіб, політичні та стратегічні цілі визначатимуться

спільно ЄС та ЄКА та знайдуть фіксацію у новій Рамковій угоді. Ця угода буде прийнята спільно ЄКА та Радою ЄС і ратифікована Європейським Парламентом. Акцентуючи увагу на імплементації програм, то у новій Рамковій угоді будуть зафіксовані нові механізми координації, в яких ЄКА буде наділена фінансовими повноваженнями [24].

За другим сценарієм, який часто розглядається як ексцентричний в цій інституційній конфігурації, ЄС стане членом ЄКА, подібно до того, як ЄС є членом Світової Організації Торгівлі. Цей варіант підтримують, головню, ті, хто вважає, що за такої домовленості ЄКА залишатиметься «наріжним каменем» європейської космічної політики. Ця модель, хоча і багато в чому приваблива, на думку багатьох представників ЄС як учасників політичної системи, але мало реалістична [24].

За третім сценарієм, існує необхідність того, щоб ЄКА була включена в організаційну структуру ЄС і стала перманентною агенцією, яка виконує та втілює рішення ЄС. Цей варіант є цікавим для Європейської Комісії та подібний до того, як було прийнято рішення щодо Західноєвропейського Союзу 1948 року. Окрім цього, варто зважити й на те, що держави-члени ЄКА були обережними щодо збереження статусу незалежності Агентства. Деякі спостерігачі підкреслювали, що, як на організаційному, так і на оперативному рівні, ця конфігурація буде проблематичною через добре налагоджений механізм співробітництва між ЄКА та окремими інституціями Комісії. Попри ці складнощі, експерти на рівні офіційного Брюсселю вже пропонували можливі кроки такого процесу, що ведуть до включення відомства до структури ЄС [13].

Безумовно, трансформація світового космічного сектору матиме важливе значення для подальшого розвитку подій. Дослідження Європейського космічного агентства «Space 2020» являє собою прогноз потенційних зрушень не тільки в космічній діяльності, але й всередині ЄКА. В рамках «Space 2020» існує два сценарії в якості еталонних моделей для обраного часового горизонту: сценарій «Великої Європи» та сценарій «Малої Європи». За сценарієм «Великої Європи», ЄКА може стати інтеграційним відомством, яке має можливість розширити свій міжнародний вплив на США, Росію та країни Азії. За сценарієм «Малої Європи» існує загроза, що космічний сектор розділиться на кілька регіональних альянсів, щоб задовольнити комерційні та національні вимоги. Зрештою, прогнозовано, що у світі 2030 року для ЄС здійсниться сценарій «Малої Європи», де ЄКА зіткнеться з постійною боротьбою за бюджети та обмеженим політичним правом з боку США, Росії, Індії, Японії та Китаю [12].

Іншим варіантом спільної політики ЄС та ЄКА щодо освоєння космосу було б створення програмної структури, присвяченої виключно управ-

лінню програмам ЄС, створюючи «стовп ЄС». З цього погляду вважається важливим, щоб запропонований «стовп ЄС» був розроблений таким чином, щоб діяти відповідно до правил Європейського Союзу. Така конструкція дозволить вирішити проблему невідповідності між фінансовими правилами Союзу та Європейського космічного агентства [24]. Отже, дія в межах «стовпа ЄС», середовища подібного до ЄС, не виникатиме жодних проблем, пов'язаних з асиметричним складом двох організацій. Насправді прогнозується, що «стовп ЄС» буде розміщений в межах ЄКА, враховуючи, з логістичної точки зору, спільне використання деяких спільних служб із «стовпом ЄС» та Європейським космічним агентством. Також, гарантується, що створення «стовпа ЄС» в рамках ЄКА не вплине на поточне функціонування інших міжурядових департаментів ЄКА. Відповідно для стану подій спільної політики ЄС та ЄКА виникає необхідність більш глибокого аналізу правових та інституційних питань, зокрема щодо політичної відповідальності. Такий підхід мав би діяти у повній відповідності з чинними фінансовими правилами та, зокрема, бюджетними принципами, передбаченими Фінансовим Регламентом ЄС.

Також, варто визначити, що до 2030 року Європа повинна мати можливість повною мірою скористатися своїми космічними рішеннями для реалізації своєї політики, зміцнення європейських цінностей та безпеки, вдосконалення знань та сприяння процвітання. Кожен європейський громадянин повинен скористатися космічними можливостями та перевагами Європи. Про що свідчить Спільна заява щодо візії та цілей майбутнього Європи у космосі Європейським Союзом та Європейським космічним агентством від 26 жовтня 2016 року [22].

Висновки та перспективи подальших розвідок у цьому напрямі. Отже, можемо висновувати про те, що спільна космічна політика ЄС недостатньо досліджене серед вітчизняних вчених. Сьогодні європейська політика щодо освоєння космосу розвивається на основі двох різних швидкостей. По-перше, нові гравці, що мають політичну легітимність, можуть внести в сферу космосу новий вимір політичної злагоженості та інституційних інвестицій. Це і є ключовою причиною недавнього зміцнення зв'язків між ЄС та ЄКА. По-друге, космос є стратегічним надбанням і повинен бути частиною інструментарію ЄС, якщо Європа прагне відігравати більш вагому роль у світі завдяки своїй різноаспектній та багатомірній зовнішній політиці. Космос справді стане стратегічним надбанням, коли ЄС чітко визначить свою політичну роль. Доведено, що у світлі сучасних викликів, з якими зіштовхується Європа, необхідними будуть дві спеціальні галузеві політики: політика космічної безпеки та полі-

тика космічної промисловості. На нашу думку, виконання цих вимог, зокрема просування до більш стратегічного та єдиного підходу Європи, буде важливою умовою збереження рівних умов та злагодженої конкуренції; безпечного та стійкого доступу до космічного простору; спільного використання його Європою як ключового актора і партнера у космосі.

Крім того, аналіз різних сценаріїв («Статус-кво», «ЄС як держава учасник ЄКА» та «ЄКА як постійна агенція ЄС», а також сценарії «Малої та Великої Європи») на основі конкретних структурних перешкод приводить до висновку, що виявлені асиметрії щодо правил промисловості та виклики у сфері безпеки майже повністю вирішуються,

якщо ЄКА буде одночасно постійною агенцією ЄС і, якщо в межах ЄКА буде створений «стовп ЄС». Цей стовп буде кроком на шляху до ефективної координації щодо політичних обов'язків та фінансових правил, створюючи умови, наближені до тих, що передбачені законодавством ЄС. Дійсно, політична координація та узгодження цілей Спільної космічної політики ЄС зростатимуть, тоді як механізми прийняття рішень залишатимуться проблематичними, якщо ЄКА та ЄС не визначить для себе ефективних умов співпраці. Так, результати дослідження «Space 2020» свідчать про те, що ЄС та ЄКА на шляху до повної імплементації сценарію «Малої Європи», а саме в боротьбі за космічні ресурси та безпеку.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Боротканич Н. Переваги співпраці з Європейським космічним агентством у вивченні космосу. *Комітет Верховної Ради України з питань зовнішньої політики та міжпарламентського співробітництва*. 2020. 26 грудня. URL: <http://komzak.rada.gov.ua/uploads/documents/30502.pdf>
2. ЄС повинен бути сильнішим у космосі. *Інформаційне агентство interfax-Україна*. 2021. 12 січня. URL: <https://ua.interfax.com.ua/news/general/715589.html>
3. Місія «Марс»: чи сягне людство Червоної планети у XXI столітті? *Інформаційне агентство «Укрінформ»*. 2020. 23 липня. URL: <https://www.ukrinform.ua/rubric-world/3068976-misia-marsci-sagne-ludstvo-cervonoi-planeti-u-xxi-stolitti.html>
4. Омельченко А. В. Політика Франції в ЄС на початку XXI ст. *Наукові праці історичного факультету Запорізького національного університету*. 2013. № 37. С. 252 – 257
5. Псюк М. О. Роль космічних агентств у формуванні державної політики розвитку космічної галузі. *Економіка, управління та адміністрування*. 2020. Т. 93, № 3. С. 70 – 77
6. Сорока Л. В. Адміністративно-правовий механізм реалізації космічної доктрини України: дис. докт. юр. наук: 12.00.07. Київ, 2020. 490 с.
7. Стельмах О. С. Міжнародно-правовий режим безпеки дослідження та використання простору в мирних цілях: дис. канд. юр. наук: 12.00.11. Київ, 2016. 240 с.
8. Утко-Масляник Ю. М. Інституційний механізм реалізації європейської космічної політики. *Актуальні проблеми міжнародних відносин*. 2013. № 115(2). С. 210 – 217
9. Федоров О. П. Космічна діяльність: підходи до розробки стратегії Why space for Ukraine? : монографія. ІКД НАНУ, ДКА НАНУ. Київ: Наук. думка, 2019. 206 с.
10. Шейко Ю. Зоряні війни: Європа боїться залишитися беззахисною в космосі. *Deutsche Welle*. 2020. 23 січня. URL: <https://p.dw.com/p/3Wggu>
11. Юрковська Н. Актуальні напрямки розвитку космічної галузі України в рамках гармонізації національного законодавства з європейським. *Космічна наука і технологія*. 2016. Т.22, № 6. С. 45 – 53
12. Atzei A., Pseiner K., Raitt D. Future Perspectives for Europe in Space. *ESA Bulletin*. 1995. No. 82. P. 27 – 34 URL: <https://www.esa.int/esapub/bulletin/bullet82/atzei82.htm>
13. Béclard J. The Lisbon Treaty and the Evolution of European Space Governance *Institut français des relations internationales*. 2013. 12 вересня URL: <https://www.ifri.org/sites/default/files/atoms/files/actuellesespacen12.pdf>
14. Communication from the Commission to the Council and the European Parliament about European Space Policy of 26 April 2007 *Commission of the European Communities*. URL: <http://eurlex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=COM:2007:0212:FIN:en:PDF> (дата звернення: 03.12.2021)
15. Communication from the Commission to the Council and the European Parliament of 23 May 2005. European Space Policy – Preliminary Elements *Commission of the European Communities*. URL: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/HTML/?uri=CELEX:52005DC0208&from=EN> (дата звернення: 06.12.2021)
16. Convention for the establishment of a European Space Agency on 30 May 1975 *European Space Agency*. URL: https://www.riigiteataja.ee/aktilisa/2070/7201/5002/ESA_Convention.pdf (дата звернення: 17.11.2021)
17. ESPI Report 75 – European Space Strategy in a Global Context – Full Report. *European Space Policy Institute (ESPI)*. URL: <https://espi.or.at/publications/espi-public-reports/send/2public-espi-reports/548-european-space-strategy-in-a-global-context-fullreport> (дата звернення: 17.09.2021)
18. EU Documents on Space and Satellite Policies. URL: https://www.europarl.europa.eu/workingpapers/econ/w27/annex_en.htm (дата звернення: 10.05.2021)

-
19. Florent M., Jan W., Walter T. Working Paper No. 25 – April 2009. The Evolution of European Space Governance: Policy, Legal and Institutional Implications. Leuven: Leuven Centre for Global Governance Studies, 2013. 32 p. URL: <https://www.law.kuleuven.be/iir/nl/onderzoek/working-papers/wp135e.pdf>
 20. Govsatcom inception impact assessment. *European Commission*. URL: <https://data.consilium.europa.eu/doc/document/ST-9898-2018-ADD-3/en/pdf> (дата звернення: 22.12.2021)
 21. Internal Market, Industry, Entrepreneurship and SMEs. Sectors. Space. URL: https://ec.europa.eu/growth/sectors_en (дата звернення: 27.09.2021)
 22. Joint statement on shared vision and goals for the future of Europe in space by the European Union and the European Space Agency of 26 October 2016 *European Commission*. URL: https://www.esa.int/About_Us/Corporate_news/Shared_vision_and_goals_for_the_future_of_Europe_in_space (дата звернення: 26.04.2021)
 23. Krige J., Russo A., Sebesta L. A History of the European Space Agency 1958 – 1987 The Netherlands: European Space Policy Agency, 2000. 703 p. URL: <https://www.esa.int/esapub/sp/sp1235/sp1235v2web.pdf>
 24. Liakopoulos D. The Future of the European Space Agency-EU relationship: Critical Aspects and Perspectives. *European Journal of Current Legal Issues*. 2019. Vol 25, No 2. P. 1 – 12 URL: <https://webjcli.org/index.php/webjcli/article/view/649/919>
 25. Proposal for a Regulation of the European Parliament and of the Council establishing the Space Programme of the Union and the European Union Agency for the Space Programme and repealing Regulations (EU) No 912/2010, (EU) No 1285/2013, (EU) No 377/2014 and Regulation (EU) No 2016/1139 of the European Parliament and of the Council as regards fisheries control. *European Commission*. URL: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/HTML/?uri=CELEX:52018PC0447&from=EN> (дата звернення: 02.11.2021)
 26. Reillon V. European space policy: historical perspective, specific aspects and key challenges: in-depth analysis. *European Parliamentary Research Service*. 2017. 30 січня. URL: [https://www.europarl.europa.eu/RegData/etudes/IDAN/2017/595917/EPRS_IDA\(2017\)595917_EN.pdf](https://www.europarl.europa.eu/RegData/etudes/IDAN/2017/595917/EPRS_IDA(2017)595917_EN.pdf)
 27. Report from the Commission. Progress report on establishing appropriate relations between the European Union and the European Space Agency (ESA) URL: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/HTML/?uri=CELEX:52013DC0056&from=EN> (дата звернення: 16.12.2021)
 28. Verheugen G. Europe's space plans and opportunities for cooperation. *Space Policy*. 2005. № 2. P. 93 – 95.
 29. Wilson A. EU Space programme 2021-2027 *European Parliament*. 2021. 12 травня. URL: [https://www.europarl.europa.eu/RegData/etudes/BRIE/2018/628300/EPRS_BRI\(2018\)628300_EN.pdf](https://www.europarl.europa.eu/RegData/etudes/BRIE/2018/628300/EPRS_BRI(2018)628300_EN.pdf)